

Nobahar Əzizova
Azərbaycan Dillər Universiteti

XARİCİ DİLLƏRİN TƏDRİSİNDƏ İNNOVATİV METODLARIN ROLU

Açar sözlər: *metod, innovasiya, texnologiya, kommunikasiya*

Keywords: *method, innovation, technology, communication*

Ключевые слова: *метод, инновация, технология, коммуникация*

Son zamanlar xarici dilin tədrisi sahəsində böyük yeniliklər əldə edilmişdir və bu yeniliklər təlim prosesinə də öz təsirini göstərmişdir. Avropa standartlarına inteqrasiya edilərək ingilis dilinin tədrisində zəngin və maraqlı resursların istifadəsinə yer verilmişdir. Bu gün ingilis dilinin tədrisi sahəsində geniş işlər görülmüşdür, bu da müəllimləri dil dərslərində yüksək səviyyədə fəaliyyət göstərməyə sövq edir. Fənn kurikulumlarına əsasən dil dərsləri müəllimlər tərəfindən yeni texniki avadanlıqlar və yeni metodlar əsasında həyata keçirilir. Müasir metodlar əsasında tələbələr nitq modellərindən istifadə edərək dili öyrənir, istənilən mövzuda dialoq quraraq biliklərini zənginləşdirirlər.

Xarici dilin tədrisinin səmərəliliyinin artırılması istiqamətində aparılan işlərdən ən önəmlisi təlim prosesində yeni üsul və vasitələrdən istifadə edərək düzgün motivasiya edilməsi, xarici dil öyrənənlərin maraq və istəkləri nəzərə alınmaqla təlimin təşkil edilməsidir. Əgər forma və üsullar düzgün seçilsə, tələbələrin maraqları artacaq. Onun məqsədəuyğun şəkildə təşkili vacibdir.

Ümumiyyətlə, istənilən metodikanı tətbiq etməzdən əvvəl üç məqama diqqət etmək lazımdır:

1. seçilən metod təlim məqsədi ilə uzlaşmalıdır;
2. seçilən metod vizual, akustik və kinestetik olmalı, müasir tələblərinə cavab verməlidir;
3. tələbələrin dil səviyyəsində kəskin fərqlər varsa, diferensiasiyadan istifadə edilməlidir.

Fikrimcə, xarici dildərslərin də innovativ metodların tətbiqinə dərslərin motivasiya mərhələsindən (ilk 5-10-cu dəqiqələri) başlamaq olar. Xarici dili yeni öyrənənlər bir çox çətinliklərlə qarşılaşır və təbii olaraq bir çox səhvlərə yol verirlər. Bu zaman motivasiya onlarda kifayət qədər olmalıdır ki, onlar özlərində iradə tapıb, xarici dili öyrənməyə və danışmağa davam etsinlər. Motivasiya yaratmaq üçün oyunlardan (“icebreakers”, “classbuilding” activities, “bell work/do now”) tipli strategiyalardan və istifadə etmək auditoriyada pozitiv mühit yaradır və təlim nəticələrini yaxşılaşdırır.

Xarici dilin tədrisi mürəkkəb, həmçinin çoxsahəli bir prosesdir. Belə ki, hər hansı bir xarici dil öyrənməyin yolu əvvəla, o dilin qanunayğunluqlarına aid düzgün metodun seçilməsidir. Metodun düzgün seçilməsi xarici dili öyrənmə pro-

sesinin ilkin mərhələsidir. Xarici dilin tədrisində istifadə olunan metodlar dilin leksik, qrammatik və fonetik bölmələrinin artırılmasına yönəlidir. Metodik ədəbiyyatlarda ən çox rastlaşdığımız ənənəvi metodlar-analitikmetod, leksik metod, tərcümə analiz metodu, şifahi metod, birbaşa metod, passiv metod, aktiv metod, interaktiv metod və s. metodlardır: Müəlliflərin adları ilə adlanır. Palmer metodu, Y.A. Komenski metodu, Berlits metodu vardır [1, s.179-210].

Xarici dilin tədrisində əsas metodlar ilə yanaşı, metodoloji ədəbiyyatda “Contemporary Methods” (müasir metodlar) adı altında bir sıra metodlar mövcuddur. Əsasını qrammatik tərcümə metodundan götürərək yaranan ənənəvi metodlar və birbaşa metodun gələcəkdə daha da inkişaf etmiş formaları hesab olunan eşidib-anlama metodları. Beləliklə, keçmiş təcrübəyə əsaslanaraq yaranan metodlar yeni quruluş əsasında daha da geniş şəkildə yayılır.

Xarici dildə nitq ünsiyyətinin tədrisi prosesində dilin beynəlxalq ünsiyyət vasitəsi kimi rolunu inkar etmək olmaz. Müasir təhsil sistemi tədris prosesində yeni üsul və vasitələrin tətbiq edilməsini tələb edir. İnteraktiv təlim təhsil müəssisələrində təhsil alanların dil bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinə xidmət edir. Müasir təhsilin tələblərinə uyğun olaraq müstəqil fəaliyyətə əsaslanan təlim mühitinin təşkil olunması tədris prosesinin səmərəli nəticələrinin şərtləndirən əsas amillərdən hesab olunur. Mütəxəssislərin hazırlanmasına verilən tələblər təlim zamanı interaktiv metodlardan istifadə edilməsini zəruri edir. Bütün səviyyələrdə təhsil prosesi tələbələrin özləri tərəfindən fəal hərəkətlərin müstəqil şəkildə həyata keçirilməsinə əsaslanır.

Müasir dövrdə dərslərin keyfiyyətini artırmaq məqsədi ilə kommunikativ yönümlü təlim metodlarının xarici dillərin tədrisində tətbiq edilməsi təhsil islahatının əsas vəzifələrindən biridir. Kommunikativ metodun məqsədi dərstdə real ünsiyyətin yaradılması, hər bir tələbənin ünsiyyət imkanlarına diqqətli yanaşmaqla dərsləri təmin etməkdir. Tədris prosesində kommunikativ yanaşmanın əsas funksiyası qarşılıqlı əlaqə və ünsiyyətin yaradılmasıdır. Dil dərslərində ünsiyyətin tədrisini aktual edən, müasir tələblərə cavab verən kommunikativ metodların tətbiqinə geniş yer verilməsidir.

Tədris prosesinin təkmilləşdirilməsi və təhsilin uğurla həyata keçirilməsi xarici dil dərslərində xüsusi metod və üsulların səmərəli tətbiqi ilə bağlıdır. Bu isə bəzən müəllim və tələbələr üçün müəyyən çətinliklər törədir. Aparılan araşdırmalar göstərir ki, müasir üsul və texnologiyalardan istifadə olunması səmərəli nəticə verir. Belə olan halda dərslərin keyfiyyəti də yüksək olur. Beləliklə, tədris prosesinə xələl gətirmədən müxtəlif üsul və vasitələrdən istifadə oluna bilər. Tədris prosesində metodların düzgün seçilməsi, motivasiyanın düzgün formada təşkili tədris prosesinə təkan verir, onun səmərəliliyini artırır. İnteraktiv metod və üsullar tələbələrə maraqlarını təmin etməkdə fəallığın artmasına, birgə fəaliyyət bacarığının inkişafına gətirib çıxaracaq [2, s.36-37].

Dünyanın bir çox inkişaf etmiş ölkələrində interaktiv təlim metodundan istifadə edilir. Avropa təhsil sistemində əsas metod kimi interaktiv təlim üsulu tətbiq edilir. İngilis dili dərslərinin keyfiyyətinin artırılmasında interaktiv təlim güclü vasitə hesab olunur. Tədris prosesində fəal təlimin tətbiqi tələbələrdə təfəkkürün inkişaf etdirilməsinə və dərslərin səmərəliliyinin artırılmasına təsir göstərir. Eyni za-

manda tədris prosesinə interaktiv metodların daxil edilməsi tələbələrin fəallaşmasına, dərsin mənimsənilməsinə, onların düzgün istiqamətləndirilməsinə və təlim keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasına şərait yaradır. Bu metod bu və ya digər mövzunun müəllim və tələbə arasında müzakirəsi ilə yanaşı, belə müzakirələr tələbələr arasında da aparılır. Müəllim hər hansı bir mövzu üzrə dərsi tədris edir. Təlimə interaktiv yanaşma tələbələrin qarşılıqlı fəaliyyət göstərmələrinə şərait yaradır. Dərsin gedişatı zamanı artıq tələbələr arasında da müzakirənin başlanması interaktiv metodun göstəricisidir. İnteraktiv metodun tətbiqi üçün kompüter bilikləri olmalıdır. Eyni zamanda müasir dünya görüşlü müəllim olmalısən ki, dərsin tədrisi zamanı interaktiv metodu tətbiq edə biləsən. Xarici dil dərslərində interaktiv metodun tətbiqi vacibdir. Dil dərsləri müzakirəli şəkildə olmalı, təkcə müəllim deyil, tələbələr də öz aralarında müzakirə aparmalıdırlar. İKT-dən istifadə olunmalı, müxtəlif təlim məqsədli qısa metrajlı filmlərə baxılmalı, musiqi dinlənilməli, praktik işlər görülməlidir. Təlimdə bütövlükdə interaktiv təlim metoduna üstünlük verilərsə, daha yüksək nəticələr əldə etmək mümkündür.

Dil ünsiyyət vasitəsi olduğundan onu öyrənməkdə başlıca məqsəd bu dildə ünsiyyət qurmaq bacarığına yiyələnməkdir ki, bunun da səmərəli yolu tələbələrin dərslər zamanı xarici dildə mümkün qədər çox danışmasına şərait yaratmaqdır. Müasir təhsil sistemində xarici dillərin tədrisi prosesində ən çox cütlərlə iş, böyük və kiçik qruplarla iş, fərdi iş, interaktiv təlim formasında təşkil olunan dərslər, kooperativ təlim formalarından istifadə olunur. Cütlərlə iş zamanı tələbələr iki-iki işləyir, birgə fəaliyyət göstərir, bir-birinidaha yaxşı başa düşür və məsuliyyətli olurlar. Qrup işi zamanı tələbələr qrup formasında birləşir, onlarda ünsiyyət saxlamaq bacarığı, fikir mübadiləsi aparmaq, kollektiv işləmək, vaxtdan səmərəli istifadə etmək bacarıqları formalaşır. Fərdi iş prosesi zamanı xarici dil öyrənənlərin fərdi istedadlarının üzə çıxarılması üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə olunur. Müəllim hər bir fərd üçün ayrı-ayrı sual və tapşırıqlar tərtib edir. İnteraktiv təlim formasında dərslər yuxarıda sadaladığımız kimi fənn müəllimi tərəfindən idarə olunur. Tələbələr də öz aralarında müzakirə aparır və bu onların fəallaşmasına şərait yaradır. Eyni zamanda dərslər növü ilə iki müəllim tərəfindən idarə oluna bilər. Kooperativ təlim və interaktiv təlim şəraitində tələbələrin bir-birinə qarşılıqlı təsiri nəticəsində həyata keçirilir, kiçik və böyük dərslərdən ibarət olub müxtəlif səviyyə və qabiliyyətləri aşkar edir. Təlim zamanı cütlərlə iş, qrup işi, fərdi formalarında istifadə olunur, onların istedadları tez aşkarlanır, ünsiyyət bacarıqları inkişaf edir, motivasiya səviyyəsi artır [4, s.67].

Yeni kurikulumlarla xarici dil dərsləri yeni texniki avadanlıqlar və yeni metodlar əsasında həyata keçirilir. Təlim prosesi zamanı tələbələr müxtəlif mövzular ətrafında axtarıqlar apararaq yüksək səviyyədə xarici dili bilmə bacarığına yiyələnirlər. Müasir metodlar əsasında tələbələr nitq modellərindən istifadə edərək dili öyrənir, istənilən situasiyada dialoq quraraq xarici dil biliklərini daha da təkmilləşdirir, mətnləri əzbərləmək əvəzinə, disklər vasitəsilə və ya ucadan oxunub dinlənilməsinə nail olurlar. Tələbələr xarici mətnlər üzərində təhlilin aparılması, yeni sözlərin seçilməsi, şəkillər üzrə mətnlərin oxunması, səhv və düzgün fikirlərin müəyyən edilməsi, mətnlərin şərh və rollarla ifadə olunması kimi müasir üsullarla öyrənirlər [3, s.66].

Dərsdə mümkün olan fəndaxili və fənlərarası inteqrasiyadan geniş istifadə olunmalı, yeni materialın öyrədilməsi inteqrativ formada aparılmalıdır. Dərsin bütün mərhələləri bir-birini tamamlamalı, ardıcılığa riayət olunmalıdır. Dərsin hər mərhələsinə ayrılan vaxt düzgün müəyyənəşdirilməli, həm müəllimdə, həm də tələbələrdə vaxta qənaət etmək vərdişi yaradılmalıdır. Müasir dərsin əsas tələblərindən biri də bilik və bacarıqların inkişafına nəzarət etmək, onların səviyyələrini qiymətləndirməkdir. Nəticə yönümlü standartlarla müəyyənəşdirilən təlim prosesində tələbələrin fənn üzrə bilik və bacarıqlara yiyələnmələri üçün pedaqogika elminin müəyyən etdiyi müxtəlif təlim texnologiyaları, onların ayrı-ayrı metodik elementlərindən istifadə etməklə yanaşı, müasir üsullardan və texnologiyalardan istifadə edilməlidir. İnteraktiv metodlar tələbələrin maraqlarını təmin etməklə onların fəallığının artmasına, birgə fəaliyyət bacarığının inkişafına gətirib çıxaracaq [2, s.36-37].

Ədəbiyyat

1. Rogova S.V “Methods of Reading English“.1983, p179-210.
2. Ümumi təhsil kurikulumunun əsasları üzrə təlim. Bakı: “Mədəd”, Azərbaycan MMC. 2014,s.36-37.
3. Əsədova B.H. Xarici dilin kurikulumuna əsaslanaraq tədrisi //Azərbaycanda xarici dillər.№1.2018 s.66- 69.
4. Azərbaycan Respublikasının Ümumtəhsil məktəbləri üçün Xarici dil fənni üzrə təhsil proqramı (kurikulumu). (I-IX siniflər).Bakı, Təhsil Problemləri İnstitutunun nəşriyyatı, 2013,105s.
5. Rəhimova A.A. Xarici dillərin tədrisində kommunikativ yönümlü yanaşmanın əsas xüsusiyyətləri//Azərbaycanda xarici dillər.№1.2018 s.152-155.

Summary

The Role of Innovative Methods in Teaching Foreign Languages

The article deals with the role of innovative methods in teaching foreign languages. The use of innovative methods have a positive effect on the study and motivation of students. These methods create the opportunity to work in pairs, individually, with a group and work creatively. The students using these methods, master foreign languages better and quickly acquire high level language skills. During the lesson students use computer, internet, electronic board, etc. It helps students improve their knowledge in learning foreign languages.

Резюме

Роль инновативных методов в обучении иностранным языкам

Статья посвящена роли инновативных методов в процессе обучения иностранным языкам. Использование инновативных методов положительно влияют на обучение и мотивацию студентов. Эти методы создают возможность работать творчески как самостоятельно, парами, так и в группе. Студенты, используя эти методы лучше усваивают иностранные языки и приобретают высокий уровень языковых навыков. Во время урока студенты используют компьютер, интернет, электронную доску и т.д. Это помогает студентам улучшать свои знания при изучении иностранных языков.

Rəyçi: dos.T.Quliyev